

6^e van de Herfst

27 oktober 2013

Jeremia 14: 1-5; 7a; 19-22

Lucas 18: 9-14

Laten we vandaag eens beginnen met het einde. Wat is volgens u de moraal van het verhaal? Wie is er goed en wie is er fout in de gelijkenis? Onze eerste reactie is vast: de tollenaar is goed en de farizeeër is fout. Dat is precies wat de verteller Lucas wil met de inleidende woorden "met het oog op sommigen die zichzelf rechtvaardig vinden en anderen minachtten, vertelde Jezus de volgende gelijkenis...". Zo worden ook onze gedachten, ja ons oordeel al bij voorbaat gestuurd. Maar, we slaan Jezus toch hoger aan dan dat hij met z'n simpel zwart-wit verhaaltje zijn toehoorders wilde overtuigen? Natuurlijk is het makkelijk om de farizeeër neer te sabelen als een holklinkend vat, als een mens met alleen maar buitenkant. Even oneerlijk is het om de tollenaar te verheffen tot een bijna heilige status, tot voorbeeldfunctie. Zo wordt het verhaal een karikatuur. Want, kunnen we zomaar stellen dat farizeeërs slecht en tollenaars goed zijn? Daarom is het goed om nog eens opnieuw naar de gelijkenis te kijken.

Jezus vertelt dat twee mannen naar de tempel gaan om te bidden. Jezus zet dit als goede bedoeling bij beiden voorop. Wat zal hen bewogen hebben?

Allereerst de farizeeër. In eerste instantie klinken ons zijn woorden zelfvoldaan en hooghartig in de oren. Tot 4x toe horen we het woordje 'ik', alsof hij zichzelf centraal zet. Hij is de lat waarlangs anderen gemeten moeten worden. Die kunnen niet voldoen aan zijn standaard en daarmee verheft hij zichzelf, ten koste van.

Maar, leven ook wij niet in een maatschappij, waarin het individu in het centrum staat? Het is belangrijk om op te vallen, uit te blinken, de beste te zijn. Anders worden we niet gezien en is bijvoorbeeld de kans op een baan kleiner – er zijn immers nog tig gegadigden.

De samenleving vraagt ook van elke persoon dat die steeds meer zelfsturend is, zelf zorg regelt, problemen oplost, indien nodig het eigen netwerk inschakelt. Slagen of mislukken, we hebben het zelf in de hand. Het individu, het 'ik' centraal.

Bovendien, als we zien hoe sommigen hun leven inrichten, bepaalde keuzes maken, zich laten meeslepen door, niet af kunnen blijven van... dan zijn wij toch ook blij dat wij andere in onze ogen wellicht betere keuzes hebben gemaakt, toch?

Maar wat als we de klemtoon eens anders leggen? Als we de farizeeër laten zeggen: "God, ik *dank* u dat ik niet ben..." Als we dan verder lezen valt het bovendien op dat hij in zijn gebed niets vraagt. Dan klinken zijn woorden toch als een dankgebed. Hij dankt God vanuit het diepste van zijn hart, voor wat hij, dankzij de leiding van God, heeft bereikt in het leven. Dat het hem lukt te leven volgens de Wet van Mozes en zelfs in staat is meer te doen dan nodig. Wat is hier mis mee?

Wij danken God toch ook als wij in moeilijke tijden Gods steun ervaren? Of als we een crisis hebben overwonnen? We zijn toch ook dankbaar als het ons goed gaat, als de kinderen goed terecht zijn gekomen en het rechte pad hebben gekozen?

Dan de tollenaar. Ook hij gaat om te bidden, ook met eerlijke bedoelingen. Ook bij hem gaat het er om hoe we zijn houding en woorden interpreteren.

Want, waarom bijvoorbeeld blijft hij op een afstand staan? Een afstand waarvan trouwens? De tempel of van de farizeeër? Stel die laatste, dan kan het ook zijn dat hij een negatief zelfbeeld heeft. Dat hij denkt: "Wie ben ik, dat ik in de buurt kom van zo'n geweldige gelovige? Ik met mijn... geld, weelderige leven, ik zwakkeling. Waar dien ik eigenlijk voor?" Door zich met de farizeeër te vergelijken, maakt hij zich onnodig klein en neemt zich niet serieus. Is het niet zo dat velen zichzelf niet serieus nemen, omdat de ander het zwaarder heeft, beter is, intelligenter, handiger... Als dit de motivatie van de tollenaar is, doet hij zichzelf geen recht. Want, elke mens heeft ook goede kanten!

Het kan natuurlijk ook zijn dat de tollenaar oprecht enige afstand houdt en wel tot de allerhoogste. Hij immers ook maar een mens en niemand is volmaakt. Dat vraagt om terughoudendheid.

Maar, ook nu is het gissen waarom de tollenaar op een afstandje blijft, want de tekst geeft geen aanwijzingen. Ook niet als het gaat over de woorden die hij spreekt. Daar waar de farizeeër God alleen dankte, bekent de tollenaar alleen schuld en *vraagt* God om genade. Dus het is een *smeekgebed*. Maar, wat heeft hij eigenlijk gedaan? Voelt hij zich schuldig omdat hij een moord heeft gepleegd of gaat het alleen om onnodige zelfverrijking? Evenmin vernemen we of hij zijn zonde vergoeilijkt: 'ach ik kon niet anders, want wat ik meegemaakt heb in mijn jeugd....; ik was even niet toerekeningsvatbaar; ik heb gestolen, omdat ik van mijn schulden afwilde, zodat ik mijn kind een toekomst kan geven...'. We horen geen excuses: 'dat had zo niet mogen gebeuren; dat was niet mijn bedoeling. Pardon, ik zal het goedmaken'. Niets van dat al. Alleen die ene smeekbede: "Wees mij zondaar genadig." Wel wat minimaal! Zouden wij daar genoeg mee nemen?

Jezus wel en dat was heel schokkerend voor de mensen in zijn tijd. Vooral omdat ze destijds neerkeken op de tollenaars, omdat zij als belastingambtenaars de tolgelden inden voor de vijand, de Romeinen. Hoe kunnen zij ooit goed zijn. Daarentegen keken ze op tegen de farizeeërs, met hun ascetische, onberispelijke leefwijze, omdat ze zich hielden aan alle ge- en verboden van God. Zij hadden als het ware God in hun pocket.

Nu zegt Jezus dat het allemaal veel ingewikkelder ligt. Dat geloven *meer* is dan het precies opvolgen van al die regels. Dat geloven gaat om een geloofshouding, de intentie waarmee ze iets doen, de mentaliteit. Dat is schrikken, want dan moeten ze zelf gaan denken, zoeken, proberen, doen. Daardoor verliezen ze hun houvast en maakt hen aan het twijfelen.

Geloof en twijfel, het lijken twee tegenpolen, maar feitelijk is het de zekerheid, zijn het de geloofswetten, die het geloof zo star, moeilijk en vaak onmenselijk maken. Juist de twijfelaar, de zoeker heeft ruimte, kan groeien en daardoor geloven.

Jezus' woorden hebben een nog verstrekkender gevolg. Met de mededeling dat de tollenaar in de ogen van God rechtvaardig is en de farizeeër niet, zette hij de wereld van die tijd op de kop. Want, hiermee geeft hij aan dat God totaal anders is dan wij denken. God denkt niet in 'voort-wat-hoort-wat.' zo van: 'Ik doe dit voor jou en in ruil daarvoor krijg ik...' God laat zich niet marchanderen. Jezus zegt dus: "God is God, en die is voor ons mensen ongrijpbaar, onbegrijpbaar."

Wat is nu de moraal van het verhaal? Weet u het nog? Is het nog steeds zo duidelijk wie er goed is en wie fout?

Door goed te lezen, hebben we nuances aangebracht. Hebben we de gelijkenis tot een meer levensecht verhaal gemaakt. Immers, ook in het reële, dagelijkse leven is ons handelen vaak een mix van goede bedoelingen, oprechtheid en leugentje om bestwil, steken laten vallen, valse bescheidenheid.

Dat we dit mogen blijven beseffen.

Amen.

drs. Petra van der Voort, theoloog